

Mei 2024

Opening

Welkom bij het post-COVID journaal van mei 2024. In dit journaal geven we een update van de ontwikkelingen rondom post-COVID bij kinderen en bij ouderen. En verder een aantal korte berichten:

- Expertiseklinieken
- Post-COVID en werk
- Financiële ondersteuning zorgmedewerkers
- Terugblik symposia

Post-COVID bij ouderen

De meeste patiënten met post-COVID zijn tussen de 35 en 64 jaar oud. Maar post-COVID komt ook bij kinderen en ouderen voor. Over post-COVID bij deze doelgroepen is nog weinig bekend. Waarschijnlijk is er bij ouderen sprake van onderdiagnostiek. Veel klachten en symptomen van post-COVID kunnen namelijk worden geschaard onder algemene ouderdomsklachten. Volgens gegevens bekend bij C-support heeft een 65-plusser met post-COVID gemiddeld 18 verschillende gezondheidsklachten. Het meest voorkomend zijn extreme vermoeidheid en energiegebrek, kortademigheid en hoesten. Ook klachten als hoge bloeddruk, gewrichtspijn en slaapstoornissen komen voor. De gevolgen van post-COVID bevinden zich zowel op het lichamelijke als psychosociale domein. Alertheid op mogelijke post-COVID-klachten is daarom ook bij ouderen van belang. Zorgverlener en patiënt moeten dan samen achterhalen waar de klachten vandaan komen en wat er mogelijk aan te doen is.

Post-COVID bij ouderen

www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/19/mit-advies-maatschappelijke-gevolgen-van-long-covid
www.postcovidnl.nl/informatie/ouderen-met-post-covid

Diagnose bij kinderen

Ondanks dat COVID-19 bij kinderen vaak mild verloopt, komt post-COVID ook bij kinderen voor. Het is niet precies bekend hoeveel kinderen met post-COVID er zijn in Nederland. Op basis van extrapolatie van buitenlandse gegevens gaat het naar schatting om ongeveer 15.000 kinderen tussen de 2 en 16 jaar. In de leeftijdsgroep van 16 tot 24 jaar gaat het om 24.000 patiënten.

De diagnose is bij kinderen vaak lastiger te stellen dan bij volwassenen. Een besmetting met het coronavirus wordt minder vaak opgemerkt bij kinderen. Kinderen hebben bijvoorbeeld vaker milde klachten en worden minder vaak getest. De Wereldgezondheidsorganisatie heeft voor kinderen en jongeren een eigen definitie van post-COVID opgesteld. De nadruk hierbij ligt op symptomen na bevestigde of waarschijnlijke COVID-19. Net als bij volwassenen moeten de symptomen optreden binnen 3 maanden na een acute infectie en minstens 2 maanden aanhouden. De symptomen hebben daarnaast invloed op het dagelijks functioneren en kunnen in de loop van de tijd fluctueren.

Uit recent Italiaans onderzoek blijkt dat een veelgebruikte inspanningstest functionele beperkingen bij kinderen met post-COVID vast kan stellen. Het gaat hierbij om de Cardio-Pulmonary Exercise Testing. Het onderzoek werd uitgevoerd bij 60 kinderen met post-COVID en 30 gezonde controles. Uit de test bleek dat kinderen met post-

COVID vaker klachten van hart, longen en spieren hadden. De onderzoekers stellen daarom dat deze test gebruikt kan worden om symptomen bij kinderen met post-COVID te objectiveren. Wel is alertheid nodig op eventuele aanwezigheid van post-exertionele malaise, afgekort PEM, waarbij inspanning kan leiden tot een toename van de post-COVID-klachten.

Diagnose bij kinderen

www.kinderenmetlongcovid.org/https://www-kinderenlongcovid-nl/7
www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Post-COVID-19-condition-CA-Clinical-case-definition-2023-1
journals.lww.com/pidj/fulltext/9900/cardiopulmonary_exercise_testing_in_children_with.849.aspx

Klachten bij kinderen

Net als bij volwassenen is het klachtenpatroon bij kinderen met post-COVID erg heterogeen. Vaak komen meerdere klachten voor, zoals stemmingsklachten, extreme vermoeidheid, slaapproblemen en hoofdpijn. Ook PEM en Postural Orthostatisch Tachycardie Syndroom, afgekort POTS, komen voor bij kinderen. In de praktijk is er veel behoefte aan een indeling van de post-COVID-klachten, zowel voor onderzoek als voor het ontwikkelen van meer persoonsgerichte behandelingen. Recent Nederlands onderzoek onderscheidt drie clusters van post-COVID op basis van een analyse van 111 patiënten met post-COVID tussen de 3 en 18 jaar. Het eerste cluster bestaat voornamelijk uit meisjes die PEM, kortademigheid en reukstoornissen ervaren. Het tweede cluster bevat evenveel jongens als meisjes. De meest voorkomende klachten in dit cluster zijn slaapproblemen, geheugenverlies, gastro-intestinale klachten en gewrichtspijn. De derde groep bestaat vooral uit jongens die relatief vaak koorts hebben. Deze groep heeft ten opzichte van de rest minder verschillende klachten en ervaart minder impact op het dagelijks leven. Mogelijk dat er verschillende pathofysiologische processen een rol spelen bij de verschillende clusters.

Klachten bij kinderen

www.c-support.nu/long-covid-bij-kinderen-en-jongeren
link.springer.com/article/10.1007/s12519-024-00805-2

Impact bij kinderen

Post-COVID bij kinderen heeft onder andere invloed op het dagelijks functioneren, gedrag, schoolgaan, sociale activiteiten en de ontwikkeling. Ook heeft het gevolgen voor de rest van het gezin. Vanwege de impact op al deze domeinen is herkenning en erkenning van post-COVID bij kinderen belangrijk.

Eén van de domeinen die speciaal aandacht vraagt, is het onderwijs. Klachten als PEM, POTS of extreme vermoeidheid en/of concentratieverlies kunnen het moeilijk maken voor kinderen om regulier onderwijs te volgen. In de praktijk lopen ouders en kinderen vaak aan tegen beperkte kennis en expertise bij jeugd- en kinderartsen, waardoor ook erkenning vanuit school uitblijft. Een juiste diagnose vanuit een zorgverlener is vaak helpend voor scholen om passende begeleiding vorm te geven. Wettelijk gezien bestaat er ook bij post-COVID een recht op aangepast onderwijs, zoals onderwijs op afstand. Ook dit blijkt in de praktijk nog lastig om goed vorm te geven en regelmatig te leiden tot extra stress en onrust bij kinderen en ouders. Een recent gepubliceerde brochure bevat praktische tips om onderwijs aan kinderen en jongeren met post-COVID te ondersteunen.

Impact bij kinderen

www.c-support.nu/long-covid-bij-kinderen-en-jongeren
www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/documenten/brochures/2023/12/11/digitaal-afstandsonderwijs-voor-professionals
www.zorgeloosnaarschool.nl/nieuws/lancering-brochure-jouw-leerling-met-long-covid

Expertiseklinieken

In het vorige jaarnaal meldden we al dat het ministerie van VWS werkt aan een plan voor gespecialiseerde post-COVID-poliklinieken. Inmiddels zijn de universitaire ziekenhuizen gevraagd om het initiatief te nemen in het organiseren van expertiseontwikkeling en de vorming van expertisecentra. Zij zullen de zorg volgens het 'stepped care' principe vorm proberen te geven. Daarbij zullen zowel de eerste lijn als de perifere ziekenhuizen betrokken worden. Verder is het de bedoeling dat deze centra de opgedane kennis gaan delen met alle relevante partners in de regio. De Nederlandse Federatie van Universitaire Medische Centra gaat nu met alle betrokken partijen aan de slag om de plannen verder vorm te geven.

Expertiseklinieken

www.nfu.nl/actueel/umcs-pakken-rol-oprichting-post-covid-expertisecentra

Post-COVID en werk

Voor handige tips en aandachtspunten rond werken met post-COVID kunt u gebruikmaken van de website Post-COVID en werk. Naast diverse handreikingen bevat de website ook een overzicht van beschikbare werkgerelateerde hulp. De website is bedoeld voor werkenden en hun direct betrokkenen, zoals naasten, collega's, werkgevers, bedrijfsartsen en andere zorgverleners. De inhoud is gebaseerd op ervaringen van mensen die met post-COVID en werk te maken hebben.

Post-COVID en werk

www.postcovidenwerk.nl

Financiële ondersteuning zorgmedewerkers

De financiële ondersteuning voor zorgverleners met langdurige post-COVID-klachten is uitgebreid. Het kabinet heeft besloten de eenmalige uitkering te verhogen van 15.000 naar iets meer dan 24.000 euro. Ook zorgmedewerkers die tussen 1 juli en 31 december 2020 ziek zijn gemeld, komen nu in aanmerking. Naar verwachting wordt de regeling in het begin van de zomer nog een keer opengesteld. Zorgmedewerkers die nog geen aanvraag hebben ingediend, kunnen dat dan alsnog doen.

Financiële ondersteuning zorgmedewerkers

academicmedicaleducation.com/nl/meeting/nederlandse-long-covid-dag-2024

Terugblik symposia

Op 19 april vond de eerste Nederlandse Long COVID dag voor medische en paramedische zorgverleners plaats. Er was onder andere aandacht voor diagnostiek, kenmerkende klachten en de stand van zaken over de behandeling en klinisch onderzoek. U kunt de dag terugkijken via de website van Academic Medical Education. Op 15 en 16 mei vond een internationale online conferentie over ME/CVS en post-COVID plaats. Er was onder andere aandacht voor de pathofysiologie, klachten en behandeling van post-COVID. Ook Nederlandse onderzoekers behoorden tot de sprekers. De presentaties met ondertiteling zijn binnenkort beschikbaar op de website van Unite to fight.

Terugblik symposia

academicmedicaleducation.com/nl/meeting/nederlandse-long-covid-dag-2024
www.unitetofight2024.world

We hebben u weer bijgepraat over de ontwikkelingen op het gebied van post-COVID. Het volgende post-COVID journaal verschijnt begin juli. Hebt u opmerkingen, tips of aanvullingen naar aanleiding van het post-COVID journaal? Laat het ons weten¹. En abonneer u op ons YouTube-kanaal of de journaalupdate om geen aflevering te missen.

Informatie en abonneren

info@ivm.nl

www.medicijngebruik.nl/nieuwsbrief?init